

Kulturutskottet

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2024

Till grundlagsutskottet

INLEDNING

Remiss

Riksdagens justitieombudsmans berättelse år 2024 (B 17/2025 rd): Ärendet har lämnats till kulturutskottet för eventuellt utlåtande till grundlagsutskottet. Tidsfrist: 12.12.2025.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- referendarieråd Piatta Skottman-Kivelä, riksdagens justitieombudsmans kansli.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Under året avgjordes 223 klagomål inom kulturutskottets ansvarsområde (undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde) vid riksdagens justitieombudsmans kansli. Av klagomålen ledde 17,5 procent till åtgärder. Procentandelen var något större än genomsnittet (13,8 %) för alla sakområden vid justitieombudsmannens kansli. Under året fanns det vid kansliet sammanlagt 674 laglighetsövervakningsärenden som gällde barnets rättigheter, och största delen av dem hörde antingen till sakområdet socialvård (61 %) eller till sakområdet för undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde (21 %). Enligt ett sakkunnigyttrande har man inom undervisningssektorn på samma sätt som tidigare strävat efter att ägna särskild uppmärksamhet åt behandlingen av klagomål som anförts av barn och åt barnens delaktighet under inspektionsbesök. En betydande del av ärendena inom sakområdet har gällt grundläggande utbildning och annan läropliktsutbildning. Däremot har klagomålen om högskolor huvudsakligen gällt enskilda frågor och god förvaltning.

Berättelsen redogör för iakttagelser om vissa typiska eller långvariga brister i tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna. I kapitel 3.6.1 (Tio centrala problem för de grundläggande fri- och rättigheterna och mänskliga rättigheterna i Finland) beskrivs bland annat brister i studiemiljöns trygghet, det administrativa förfarandet och elevhälsan inom den grundläggande utbildningen. Samma teman har upprepade gånger lyfts fram, vilket utskottet också har fäst uppmärksamhet vid i sitt utlåtande om justitieombudsmannens föregående verksamhetsberättelse (KuUU 9/2024 rd).

Utlåtande KuUU 18/2025 rd

Med hänvisning till ett sakkunnigyttrande konstaterar utskottet att man i justitieombudsmannens verksamhet har tagit itu med ofta återkommande klagomål eller andra utvecklingsbehov till exempel genom att reformera systemet för stöd för lärande på olika utbildningsstadier (KuUB 8/2024 rd — RP 159/2024 rd, KuUB 11/2024 rd — RP 114/2024 rd och KuUB 13/2024 rd — RP 161/2024 rd) och genom att föreskriva om begränsning av telefoner och andra mobila enheter under skoldagen (KuUB 3/2025 rd — RP 212/2024 rd). Dessutom har tillsynen över undervisningen effektiviserats genom en ändring av lagen om grundläggande utbildning, genom vilken regionförvaltningsverken (fr.o.m. 1.1.2026 Tillstånds- och tillsynsverket, TTV) har getts rätt att på eget initiativ undersöka lagenligheten hos undervisning som ordnas med stöd av lagen om grundläggande utbildning (KuUB 3/2025 rd — RP 212/2024 rd).

Utskottet anser det vara ytterst bra att man inom justitieombudsmannens laglighetsövervakning har beslutat utreda möjligheterna för minderåriga fångar och vissa omhändertagna barn att gå i skola och studera. Riksdagens biträdande justitieombudsman har i sitt beslut EOAK/4947/2022 uttryckt sin allvarliga oro över att undervisningen och utbildningen för minderåriga fångar är bristfällig. I läropliktslagen tryggas alla läropliktigas rätt till avgiftsfri utbildning på lika villkor, och fängelsestraff är ingen grund för att begränsa dessa rättigheter.

Undervisnings- och kulturministeriet har vidtagit flera åtgärder för att förbättra undervisningen för barn i fängelser. En av dem är en samarbetsgrupp för utveckling av fängelseundervisningen under 2025 (projektnummer OKM010:00/2025). Utskottet anser att arbetsgruppens arbete är viktigt och konstaterar med hänvisning till ett sakkunnigyttrande att minderåriga häktade och barn som avtjänar fängelsestraff är en mycket utsatt grupp av barn och att fängelseundervisningen kan ha stor betydelse för hela resten av deras liv. Utskottet betonar att rätten till avgiftsfri undervisning och till att fullgöra sin läroplikt ska tryggas för barn i fängelser på lika villkor som för andra barn och unga.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

att grundlagsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande KuUU 18/2025 rd

Helsingfors 13.11.2025

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Tuula Haatainen sd
vice ordförande Ari Koponen saf
medlem Maaret Castrén saml
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Inka Hopsu gröna
medlem Laura Huhtasaari saf
medlem Hanna Kosonen cent
medlem Milla Lahdenperä saml
medlem Sara Seppänen saf
medlem Markku Siponen cent
medlem Oskari Valtola saml.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen.